

BIOLOGİ

CİLT: 1 ★ SAYI: 6

EKİM 1951

TÜRK BIOLOGİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANI

TÜRKİYEDE ORMAN DAVASI

Konferans : 12 Temmuz 1951

Prof. Dr. **FIKRET SAATÇIOĞLU**
İstanbul Üniversitesi
Silvikültür Enstitüsü

Muhterem dinleyiciler,

Bu konuşma ile sizlere memleketimizin aktüel dâvalarından birini teşkil eden orman dâvası hakkında kısaca bilgi vermeğe çalışacağım.

Ormanlar memleketlerin iktisadi, zirai ve sosyal hayatında çok önemli rol oynayan varlıkları ve servetleridir. Ormanın bir memleket için sağladığı faydaları ve hizmetleri direkt ve indirekt olmak üzere ikiye ayrılarak mütalâa etmek mümkündür.

Ormanın direkt faydaları, memleketin çok çeşitli orman mahsul-leri ihtiyaçlarını karşılayan bir ham madde kaynağı olarak yaptığı maddi hizmetlerdir. En önemli orman mahsulü olan ağacın genel hayatımızda çok büyük yeri olduğu malûmdur.

Ağacın kullanım sahası zamanla çok tenevvü etmiş ve genişlemiştir. Eskiden basit şekliyle yalnız yakacak maddesi olarak kullanılan odun, sonraları işlenerek yahut bünyesi değiştirilerek insanların çok çeşitli medeni ihtiyaçlarının giderilmesinde en önemli bir yer almıştır. Orman mahsulü ağacın, iç yapısını gerek değiştirmeden gerek değiştirerek çok çeşitli olan kullanım şekilleri aşağıda hülâsa edilmiştir.

Maden, telefon ve telgraf direkleri, temel ve su inşaatı direkleri her nevi yapı malzemesi, travers, kereste, kontraplâk ve kaplama, kibrit, her nevi alât, edevat, mobilya, ambalâj, standart tahta ev imâli fabrikasyonu, bobin, makara v. s.

Bu kullanım sahalarından bazıları bugün geniş sanayi halinde gelişmiş bulunmaktadır. Bilhassa sellüloz sanayii ve yeni zamanlarda da oduna dayanan mensucat sanayii büyük gelişme halindedir. Son harpde Almanlar, ham maddesinin büyük kısmını odun ve odun mahsülleri teşkil eden kadın ve erkek kumaşları kullanmışlardır. İskandinavya memleketlerinde odundan istihsal edilen alkol (sellüloz sanayii maddelerinden) büyük miktarda kullanılmaktadır.

Ormanca çok zengin olan bazı memleketlerde, meselâ, Finlândiya-da orman mahsülleri ve bu mahsullere dayanan orman sanayii, Finlândiya iktisadiyatının temelini ve bel kemliğini teşkil eder. Finlândiyanın milli iktisadiyatı ve dış ticaret hayatı hemen tamamen orman ve orman sanayiine dayanmaktadır. Dört milyon kadar nüfusu olan bu memlekette 1948 yılında ormanların sağladığı gelir brüt olarak aşağı yukarı 800 milyon Türk lirasına baliğ olmuştur ki, bu para, memleketimiz devlet bütçesinin büyük bir kısmına tekabül eder.

Ormanın sağladığı endirekt faydalara gelince: Bunlar, memleketleri ve milletleri çok yakından ilgilendiren hayati ehemmiyette ve kollektif mahiyetteki tesirlerdir. Orman bir memleketin genel su rejimini düzenler, toprağını korur, erozyon ve sellere mâni olur. Modern insanın medeni ve ruhi hıfzıssihhası bakımından ormanın çok müsbet tesirleri vardır. Bütün bunlar, bir memleketin ziraati, ekonomisi ve genel kültürü için çok önemli tesirlerdir. Memleketlerinin güzelliklerinde bugün iktisadi önemi gündün güne artan turizm mevzuunda da ormanın oynadığı rol çok büyüktür. Memleketlerini geniş ormanlarla süsleyen milletler, turizm imkânlarından büyük ölçüde faydalanmaktadırlar. Bu memleketlerin başında bulunduğu gibi İsviçre gelir. Memleketimizde iç turizmin nisbeten iyi inkişaf etmiş olduğu yerler de ormanlık olan yerlerdir. Abant, Uludağ, Adalar bu hususta birer misal teşkil edebilir.

Tabiatın hayvan dünyası bilhassa bir çok kuşlarımız için ağaç ve ormana ihtiyaç vardır. Sayın Prof. KOSSWIG'in üzerinde önemle durduğu Manyas gölü kenarındaki kuş cenneti, mevcudiyetini ve yaşamasını oradaki ağaçlara medyundur.

Şu halde, orman bir taraftan mühim bir memleket serveti, diğer

taraftan da indirekt yaptığı çok çeşitli tesirlerle memleket ziraatine, güzelliğine ve refahına hizmet eden bir varlıktır.

Şimdi karşımıza cevaplandırılması lâzımgelen bir soru çıkıyor. Acaba memleketimizin sahip olduğu orman varlığı miktar, kalite ve takat bakımından kendisinden beklenen vazifeleri yapabilecek bir durumda mıdır? Bu soruya verilecek cevap maalesef "hayır" dır.

Genel olarak kabul edildiğine göre, ormanın kendisinden beklenen faydaları sağlayabilmesi için bir memlekette bulunması lâzımgelen orman isbeti % 30 dur. Yani memleket alanının % 30 unun ormanla kaplı olması lâzımdır. Memleketimizde tahminen 10,5 milyon hektar orman bulunduğu kabul edilir. Buna göre Türkiye'nin orman nisbeti ortalama olarak % 13 civarındadır. Orta ve Doğu Anadolu geniş step sahalarıyla yer yer ormansız ve hattâ tamamen ağaçsızdır. Türkiye gibi orman nisbeti bu derece düşük olan memleketler ormanca çok fakir memleketler sayılmaktadır.

Saha itibariyle tatminkâr olmayan orman varlığımız maalesef verim itibariyle de memleketin türlü orman mahsulleri ihtiyaçlarını karşılayacak bir takatte değildir ¹⁾. 10,5 milyon hektar ormanın yıllık verimi 2,5 - 3 milyon m³ olarak kabul edilebilir. Bu miktarın da 5 - 6 da biri sanayide ve yapıda kullanılan istihsalıdır. Avrupa memleketlerinde beher nüfusun yıllık odun ihtiyacı 0,90 - 1,00 m³ olarak hesaplanmakta olup bunun da 0,45 m³ ünü sanayi odunu teşkil etmektedir. Memleketimiz için bu miktarların yarısını esas almış olsak dahi yıllık sanayi odunu ihtiyacımızın 5 milyon m³ e yakın olması gerekir. Halbuki ormanlarımızın yıllık sanayi ve yapı odunu verimi, yukarıda söylendiği gibi hakiki ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır.

Görülüyor ki, sanayi odunu blânçomuzda büyük bir açık mevcuttur. Bu açığın sebebi, orman sahasının azlığı yanında mevcut olduğunu kabul ettiğimiz 10,5 milyon hektar ormanın ancak 3,5 milyon hektarının verimli orman denilebilecek vasıflarda olmasıdır. Geri kalan 7 milyon hektar orman bilhassa sanayi odunu bakımından ya tamamen verimsiz yahut da çok düşük verimdedir. Prof. Dr. FEHİM FIRAT'a göre verimli orman olduğunu kabul ettiğimiz 3,5 milyon hektar ormanın beher hektarı yılda 0,29 m³ gibi düşük bir istihsal yapabilmektedir. Avrupada bakımlı ormanların ortalama olarak bir hektarının yıllık verimi Almanyada 3,9,

1) Orman Fakültesi Profesör ve Doçentleri: Orman Dâvamızın Çeşitli Yönlerine Dair İlmî Görüşler. Türkiye Ormancılar Cemiyeti. Ankara, 1951.

Belçikada 3,0, Fransada 2,45, İtalyada 2,7, Romanyada 2,6 m³ dür. Ormanlarımızdan bu miktarlara yakın bir verimin sağlanabilmesi memleketimizin belki bugünkü mahdut ihtiyaçlarını karşılayabilir. Fakat memleketin umumi kalkınması ile mütenasip olarak gittikçe artacağı muhakkak olan ihtiyacı yine de karşılamaktan uzak olacaktır.

Bu açıklamalar gösteriyor ki, bugünkü orman varlığımız memleketin kendisinden beklediği ekonomik ve kollektif hizmetleri yapamayacak bir duruma gelmiştir. Diğer taraftan memleketimizin nüfusu büyük bir hızla artmaktadır. Son 20 - 25 yıl içinde nüfusumuz aşağı yukarı iki misli kadar artmıştır. Memleket imar ve gelişme yolundadır. Bu itibarla orman mahsullerine karşı ihtiyacın gün geçtikçe daha fazla artacağı tabiidir. Buna karşılık acı ile müşahede ediyoruz ki, esasen ihtiyaca kifayetsiz olan orman varlığımız türlü tahripler yüzünden sahasından olduğu kadar servetinden ve veriminden mütemadiyen kaybetmektedir. Yani Türkiyede bir orman azalması ve bozulması mevcuttur. Bunu yalnız biz değil memleketimize getirtilen yabancı orman mütehasısları da Türkiyede orman dâvasını en üzücü bir taraf olarak tesbit ve ifade etmektedirler. Bu durum bizleri düşünmeğe ve endişeye sevkedecek mahiyettedir.

Sayın dinleyicilerim,

Su kısa izahatım, memleketimizde orman meselesinin önemli bir memleket dâvası halinde karşımıza çıkışının sebeplerini zannedersen aydınlatmış oluyor.

Şimdi bu hali doğuran sebepleri yani memleketimizdeki orman tahribatının âmilleri ve önlenmeleri imkânları üzerinde kısaca durmayı faydalı buluyorum.

Yurt ormanlarına yapılan tahripkâr ve yokedici hücumların saiklerinden biri ve belki de en önemlisi, ziraat ile orman arasında cereyan eden hayat sahası mücadelesidir. Yüzlerce yıl bütün şiddetiyle devam edegel gelen bu mücadelenin bir sonucu olarak, memleketimizde ormanlar sık iskân ve ziraat sahalarından uzaklaştırılmış ve dağlara çekilmek zorunda bırakılmıştır. Fakat tahripkâr insan eli ormanı, sığındığı dağlık muntakalarda da bulmakta gecikmemiştir. Nitekim bugün dağlık muntakalarımızda gelişigüzel yerleşmiş bulunan insanlarla orman arasındaki mücadele, orman varlığımız ve topraklarımız aleyhine devam etmektedir. Dağlarımız, diğer memleketlerde olduğu gibi yalnız ormanın kanaatkâr isteklerini karşılayabilecek fakir toprak, haşın avanz ve iklim şartları gös-

teren sahalardır. Bu sahalarda barınmak ve yaşamak zorunda kalan dağ ve orman köylüsü fırsat buldukça ormanı yakmak, kesmek ve sökmek suretiyle yok ederek dik yamaçlarda kazandığı kayalık ve taşlık topraklar üzerinde ve iptidai vasıtalarla bir kaç yıl için ziraat yapmağa çalışır. Başta keçileri olmak üzere hayvanlarını ormana sürerek ormanın hayatını devam ettirmek için meydana getirdiği genç nesilleri de onlara yokettirir. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi yazın daha yükseklerle çıkar ve oraldaki ormanları yakarak iptidai yaylak ve otlak sahaları meydana getirir ve bir kaç yıl sonra yeni yangınlarla bu sahaları da genişletir. Ormanlarımız içinde her biri bir yarayı andıran yaylalardaki orman tahribatı, tabiatı biraz olsun sevenler için dahi çok üzüntü verici manzarlara gösterir.

Keçi, bilhassa orman için çok zararlı bir mahlûktur. Genç sürgünleri ve fidicikleri yemek suretiyle orman gençliğini kısa bir zamanda mahveder. Kışın ağaç yaprakları ile beslenir. İnsandan sonra bir numaralı orman düşmanıdır. Bütün dünyada mevcut keçi sayısının 35.000.000 kadar olduğu tahmin ediliyor. Bu miktarın 14 - 15 milyonunun Türkiyede oluşu memleketimizde ormanların bilhassa Cenup Anadolu ormanlarımızın keçilere kurban edilmekte olduğunu açık olarak gösterir.

Dağ ve orman köylüsü ormana, çiftçiliğinin dolayısıyla bizzat kendi hayatının düşmanı nazariyle bakar. Böyle bakması da gayet tabiidir. Zira orman bu köylü vatandaşlara ne mısır ne arpa ve ne de yiyecek verir, hayvanları da ormandan daha ziyade orman yandıktan sonra meydana gelen ve ancak birkaç yıl devam edebilen fakir çayırlardan istifade edebilir. Bu şartlar içinde dağ ve orman köylüsünün yaşama seviyesi ve istihsal kabiliyeti maalesef çok düşük kalmaktadır. Arazi darlığı içinde kıvranan Karadeniz mntakaları bunun açık bir misalidir.

Dağlarımızda toprağa ve ormana yöneltmiş bulunan bu tahripkâr faaliyetin, memleketimizin genel su ekonomisi ve ziraati üzerine yaptığı zararlı tesirler ve tevlid ettiği âfetler geniş akisleri ile hemen her yıl milletçe büyük üzüntü mevzuu olmaktadır. Orta Avrupada orta çağın sonlarına doğru tamamen durmuş olan orman tahribatının memleketimizde el'an devam etmesi zamanla Türkiyenin zirai kalkınması ve hattâ barınma imkânları bakımından büyük bir tehlike olmak istidadını gösteriyor.

Memleketin turistiği bakımından üzerinde büyük bir titizlikle durulması lâzımgelen Uludağ ormanlarını da etrafında ve içinde yerleşmiş on beş kadar köy kemirmektedir. Bunun güzel Bursa şehri ve ovası için yakın bir gelecekte fena neticeler doğuracağına şüphe etmemelidir. Bu

itibarla dağ ve orman köylerini plânlı bir surette ve yavaş yavaş ormandan uzaklaştırmak ve verimli ziraat sahalarna iskân etmek çarelerini aramak lâzımdır. Bu yapılmadığı takdirde memleketimizde son yıllarda çok artan orman tahribatına katî şekilde son vermek mümkün olmayacaktır. Zarurî bir iç iskân meselesi ile karşı karşıya olduğumuz muhakkaktır.

Orman mevzuunda bize çok benzeyen ve hâlen İngiliz idaresinde bulunan Kıbrıs adasında hükûmet, iç iskân tatbikatına başlamış bulunmaktadır. Keçi meselesi de bu adada hemen hemen bertaraf edilmiş gibidir.

Memleketimizde henüz arazi tasnifi ve kadastro sununun yapılmamış olması da orman tahribatında mühim rol oynamaktadır. Bu işin de devlet tarafından bir an evvel ele alınarak ziraat, orman, mer'a ve otlak sahalarnın kesin bir şekilde hudutlandırılmaları lâzımdır. Çayır, mer'a ve otlakların ıslahı ve hayvan yemi işinin rasyonel bir şekilde ele alınması da zaruridir. Zira verimsiz yahut verimi az çayırarda kâfi gıda bulamayan otlak hayvanları orman tahribatına sebep olmaktadır.

Bir başka tedbir de orman mahsülleri israfına mâni olmaktadır. Yakacak odun yerine memleketimizin bir çok taraflarında bolca miktarda bulunan linyit kömüründen, elde edilmesi gayri iktisadî olsa dahi, faydalanmak ve hiç olmazsa şehir ve kasabalarımızda mazotu tamim etmek lâzımdır. Kıbrıs adasında ormanın en kesif olduğu mntakalardaki orman binalarında bile, şöminelerde odun yakmaktan zevk alan ingilizler mazot yakmaktadırlar.

Yapı ve yakacak odun bakımından geniş israflara sebep olan köy evlerinin yapı tarzını muhakkak ıslah etmelidir. 10 - 15 m³ ağaçla meydana getirilebilecek olan bir köy evine bazı dağ köylerinde 100 - 150 m³ ağaç sarfedildiği bir çok yerlerde görülebilir.

Çok ağaç sarfeden sahalarda (maden direği, telefon telgraf direkleri, travers v.s.) malzemenin dayanma müddetini 3 - 4 misli artıran emprenye metodlarını kullanmalıdır. İmkân olan yerlerde de demir yahut betondan istifade edilmelidir.

Ormanların muhafazasında bütün devlet teşkilâtının orman idaresine müzahir olması da önemli bir noktadır. Avrupa memleketleri gözönünde tutularak, orman suçlarına ve bilhassa orman yiyicilerine karşı ağır cezalar tatbik etmek gerekir. Ormanın hakiki mânada ekonomik bir servet olduğu hakkındaki zihniyetin her fırsatta vatandaşlara aşılması

doğru olur. Ormandan serbestçe faydalanmak gibi geri bir zihniyetin artık yeri kalmamıştır.

Genç dimağlara ağaç ve orman sevgisini aşılacak da münevverlerimize, bunlar içinde de bilhassa öğretmenlerimize düşen büyük vazifelerdendir. Bu sevginin aşılmasına ilk mektep sıralarından başlamalıdır.

Nihayet yukarıda kısaca temas ettiğimiz bu tedbirlerle birlikte memleketin orman servetlerini de artırmak mecburiyetinde olduğumuz aşikârdır. Orman sahamızı en az iki misline çıkarmak, türlü tahribat dolayısıyla verimi azalmış olan ormanlarımızı da ilmi ve fenni esaslara göre imar ederek verimli bir hale getirmek zorundayız.

Sayın arkadaşlar,

Bu izahatımla bana ayrılan bir saatlik kısa zamanda orman dâvamızın en önemli noktalarına ve bu dâvanın memleket ve milletimiz hayrına halledilmesi için ele alınması lâzımgelen işlerin başlıcalarına kısaca temas etmeğe çalıştım. Bu temaslarım açıkça gösteriyor ki, orman dâvası çok taraflı ve memleketin çözülmesi lâzımgelen bir çok dâvaları ile sıkı sıkıya ilgili bir dâvadır. Bu itibarla bu büyük dâvanın hallini tek başına bir teşkilâtın yani orman idaresinden beklemek yanlış bir görüş olur. Bu işler çoğunluğu itibarıyla orman idaresinin mali ve kanuni imkânlarını aşan devlet işleridir. Binaenaleyh orman dâvamız topyekûn bir devlet ve millet dâvası olarak ele alınmalıdır.

Fransız şairi ANDRE THEURIET'nin şu veciz sözü ile konuşmama son vereceğim: "Vatanın kalbi ormanların derinliklerinde saklıdır. Ormansız bir millet, ölmüş bir millettir".

CANLI VE CANSIZLAR

Konferans : 9 Temmuz 1951

Doç. Dr. ATIF SENGÜN
İstanbul Üniversitesi
Zoojî Enstitüsü

Sayın meslekdaşlarım,

Canlı ile cansız âlem arasındaki sınır nedir?. Hangi vasıflarla, karakterlerle canlılar cansızlardan ayırdedilebilirler?. Bu sorunun cevabı biolojik bilginin değişmesiyle zaman zaman değişmektedir. Milattan takriben 1050 sene evvel yazılmış olan HOMER'in İ l i a d 'ında